

ВІДГУК

офіційного опонента Мислицької Наталії Анатоліївни - докторки педагогічних наук, професорки на дисертацію Гайди Василя Ярославовича **«Методична система формування самоосвітньої компетентності з фізики учнів основної школи в освітньому середовищі сталого розвитку»**, подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 014 Середня освіта (фізика)

Актуальність теми наукової роботи та її зв'язок із галузевими науковими програмами. Визнання унікальності кожної особистості, важливість розвитку її пізнавальних інтересів і здібностей, врахування освітніх потреб і надання можливостей для розвитку інтелектуального потенціалу в освітній діяльності характеризує сучасний підхід до організації навчання учнів покоління Z. Одним із основних завдань реформування шкільної освіти, визначених у низці законодавчих та нормативних документів (Законів України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», Державному стандарті базової середньої освіти, Концепції «Нова українська школа» та ін.), є різнобічний розвиток особистості, здатної до самоосвіти, самовдосконалення й самореалізації. Сучасна освіта, як компетентнісно зорієнтована, передбачає набуття предметних та ключових компетентностей, формування критичного й системного мислення, підготовку до свідомого життєвого вибору.

У контексті вище зазначеного актуального звучання набуває процес реалізації компетентнісного підходу як освітньої інновації, за впровадження якої вноситься особистісний смисл в освітній процес, оскільки результатом навчання є сформованість компетентностей, зокрема предметної з фізики та ключових. В означеному сенсі рецензована робота, безперечно, є актуальною, оскільки її метою визначено модернізацію, наукове обґрунтування та експериментальну перевірку форм і методів формування самоосвітньої компетентності учнів базової середньої (основної) школи в освітньому процесі з фізики на засадах сталого розвитку.

Наукове дослідження Гайди Василя Ярославовича ґрунтується на основних положеннях чинних законодавчих і нормативних документів державних програм, концепцій, виконане відповідно до тематичного плану наукових досліджень лабораторії дидактики фізики Інституту педагогіки НАПН України в

Центральноукраїнському державному педагогічному університеті імені Володимира Винниченка (с.27).

Наукова новизна одержаних результатів дослідження. Дисертація презентує належний рівень наукової новизни, яка полягає у тому, що вперше теоретично обгрунтовано і експериментально перевірено методичну систему формування самоосвітньої компетентності учнів основної школи в освітньому процесі з фізики на засадах сталого розвитку у взаємозв'язку з мотиваційно-ціннісним, організаційно-діяльнісним, когнітивним та рефлексивно-аналітичним компонентами та методологічні принципи процесу її розвитку; розроблено та теоретично обгрунтовано модель формування самоосвітньої компетентності учнів у єдності чотирьох етапів, методологічні засади формування самоосвітньо зорієнтованого навчального середовища; обгрунтовано авторське тлумачення дефініції самоосвітньої компетентності учня та розроблено її модельну структуру, зокрема структурно-логічні схеми формування самоосвітньої компетентності учнів у процесі реалізації навчальних проєктів та інших видів діяльності.

Науковий апарат роботи Гайди В.Я. достатньо вивіреним. Список завдань пов'язаний із розробкою й подальшим практичним впровадженням методичної системи формування самоосвітньої компетентності учнів основної школи в освітньому процесі з фізики на засадах сталого розвитку

Провідна ідея дослідження чітко окреслена в рукописі дисертації. Праця містить усі необхідні складові, відповідно до встановлених вимог, а саме: анотації, вступ, три розділи основного змісту, висновки до розділів, загальні висновки, список використаних джерел, поданий після кожного розділу, додатки. Структура роботи в цілому відображає напрям дослідницької думки автора.

Обрана дисертантом логіка викладу змісту й основних результатів дослідження є цілком вмотивованою. Висновки роботи мають узагальнювальний характер щодо всього дослідження, відповідають кожному із завдань, що дає можливість простежити процес поетапного виконання завдань і досягнення цілей дослідження

Ступінь обгрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. У дисертації чітко і з достатньою повнотою обгрунтовано актуальність й доцільність дослідження, визначено його мету, завдання, об'єкт, предмет, провідну ідею, обгрунтовано джерельну базу, висвітлено наукову новизну та практичне значення результатів дослідження.

Обґрунтованість наукових результатів забезпечується застосуванням відповідних теоретичних та емпіричних методів, зокрема системного аналізу, систематизації й узагальнення наукових джерел (до першого розділу 147 найменувань, до другого розділу 115 найменувань, до третього розділу 19 найменувань), законодавчо-нормативною і навчально-програмною документацією, відповідної вітчизняної практики, експериментальною перевіркою гіпотези дослідження й обробленням результатів педагогічного експерименту за допомогою методів математичної статистики, що відповідають вихідним умовам експерименту.

Найбільш суттєві наукові і практичні результати викладено в опублікованих працях (38) й висновках, які чітко сформульовані та відповідають завданням дослідження.

Значення одержаних результатів для педагогічної науки і практики.

Дисертаційна робота Гайди В.Я. містить нові раніше не захищені наукові положення, а обґрунтовані результати у сукупності розв'язують актуальну наукову проблему. Варто зазначити практичну цінність роботи, яка полягає у розробці комплексного дидактичного та методичного забезпечення освітнього процесу з фізики в основній школі (навчальні та навчально-методичні посібники, електронний посібник, робочі зошити для лабораторних робіт, методичні рекомендації для вчителів фізики).

Практичне значення наукового доробку В.Я. Гайди також підтверджено упровадженням результатів дослідження у наукову та освітню діяльність 20 закладів середньої освіти України, про що є відповідні довідки впровадження.

Основні положення та висновки, запропоновані в дисертаційній роботі, можуть бути використані вчителями фізики та предметів освітньої галузі «Природознавство» для підвищення якості освітнього процесу, викладачами під час підготовки майбутніх учителів фізики й природничих наук та науковцями, які досліджують проблеми шкільної фізичної і природничої освіти та проблеми формування предметних й ключових компетентностей учнів під час вивчення фізики.

Оцінка змісту та завершеності дисертаційної роботи.

Дисертація В.Я. Гайди складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, списку використаних джерел до кожного розділу, загальних висновків, додатків. Також робота містить схеми, таблиці, рисунки.

У вступі автор обґрунтовує актуальність теми дослідження, визначає предмет, об'єкт, мету, завдання та методи дослідження, вказує наукову новизну,

подає відомості про впровадження та апробацію результатів дослідження й особистий внесок у наукових публікаціях, оприлюднених у співавторстві.

У першому розділі «Методологічні засади реалізації компетентнісного підходу в навчанні фізики основної школи на засадах сталого розвитку» на основі аналізу наукових та науково-методичних джерел виокремлено та уточнено ключові поняття дослідження. Розкрито сутність самоосвітньої компетентності та визначено її структуру, в якій автор виокремлює 4 компоненти: мотиваційно-ціннісний, організаційно-змістовий, когнітивний та рефлексивно-аналітичний. Особливого значення в контексті дослідження В.Я.Гайди набуває реалізація ідей сталого розвитку, зокрема, окреслено поняття концепції сталого розвитку та умови формування самоосвітньої компетентності учнів основної школи на засадах сталого розвитку; створена структурна модель умов формування понять сталого розвитку; розкрито умови формування моделі самодостатнього випускника закладу середньої освіти на засадах сталого розвитку.

Показовим є те, що на основі результатів досліджень українських науковців, автором сформульовано методичні засади формування самоосвітньо-орієнтованого освітнього середовища з фізики та охарактеризовано його компоненти: особистісний, інформаційно-змістовий, організаційно-діяльнісний, просторово-предметний та параметри його ефективності.

На схвальну оцінку заслуговує репрезентована у розділі структурно-логічна схема психолого-педагогічної характеристики самоосвіти учнів основної школи, яка сформована на основі огляду літературних джерел та власного педагогічного досвіду.

У другому розділі «Методика формування самоосвітньої компетентності учнів основної школи у процесі навчання фізики» заслуговує на увагу авторська методична система формування самоосвітньої компетентності учнів основної школи на засадах сталого розвитку, що містить 5 взаємопов'язаних блоків: стратегічно-нормативний, цільовий, теоретико-методологічний, операційно-технологічний і оцінювально-результативний (п.2.2).

Відзначимо і визначені дисертантом педагогічні умови, реалізація яких на кожному етапі формування самоосвітньої компетентності учнів впливає на ефективність функціонування авторської методичної системи формування самоосвітньої компетентності учнів: формування мотиваційно-ціннісного ставлення учнів до самоосвітньої діяльності; наявність відповідного матеріально-технічного забезпечення; моніторинг рівня самоосвітніх умінь

учнів; підготовка учителя до організації формування самоосвітньої компетентності учнів основної школи під час вивчення фізики на засадах сталого розвитку.

Цілковито вмотивованим є представлення моделі формування самоосвітньої компетентності учнів в умовах освітнього середовища сталого розвитку, яка реалізується у єдності чотирьох етапів: мотиваційного, когнітивного, діяльнісного, контролюючого.

Дисертантом розроблено критерії та показники діагностування сформованості самоосвітньої компетентності учнів: особистісний, когнітивний, діяльнісний, рефлексивний.

У третьому розділі «Організація і проведення педагогічного експерименту» подаються перебіг та результати проведеного педагогічного експерименту (пп.3.1, 3.2). Вони є переконливими й не викликають сумнівів щодо ефективності впровадження розробленої методичної системи у практику навчання.

Суттєвим позитивом є те, що основні положення та результати дослідження впроваджено в педагогічну практику 20 закладів середньої освіти, що підтверджує ефективність запропонованої методики формування самоосвітньої компетентності учнів у процесі навчання фізики.

У загальних висновках сформульовані основні результати дослідження, які змістовно узгоджуються з поставленими завданнями і дають повне уявлення про те, в якій мірі дисертанту вдалося їх розв'язати.

Матеріали, що подані в додатках, конкретизують і розширюють зміст дисертації, сприяють повноті сприймання основного тексту роботи, свідчать про самостійність здійснюваного наукового пошуку, підкріплення теоретичних положень практичними здобутками

Анотація стисло і коректно відображає зміст і результати виконаної дослідницької роботи.

Дискусійні положення, зауваження та побажання.

Оцінюючи загалом позитивно дисертацію Гайди Василя Ярославовича, вважаємо за необхідне висловити окремі зауваження й побажання.

1. Автором не обгрунтовано, чому принципи розвитку самоосвітньої компетентності учнів названо методологічними, як вони пов'язані з методологічними принципами в педагогіці; не конкретизовано їх щодо реалізації під час розвитку самоосвітньої компетентності учнів і в подальшому на ці принципи автор не посилається в контексті реалізації методичної системи.

2. Автор роботи структуровано подає інформацію в першому та другому розділах. Однак, окремі схеми вимагають опису та уточнення, зокрема, у першому розділі автором запропоновано структурно-логічну схему психолого-педагогічної характеристики самоосвіти учнів основної школи (с.54). Варто було б конкретизувати структурні елементи даної схеми. Відповідного доповнення вимагає і запропонована автором структура моделі формування понять сталого розвитку в освіті (с.62).

3. Кожна методична система містить, поряд з формуванням визначених компетентностей, по завершенню її реалізації рефлексію. Зворотній зв'язок у методичній системі передбачає її удосконалення як на етапах функціонування, так і внесення коректив щодо досягнення кінцевого компонента. В запропонованій автором дослідження методичній системі формування самоосвітньої компетентності учнів зворотній зв'язок не передбачено.

4. В дослідженні прослідковується певна смислова невідповідність назви параграфа (п.1.4) та контенту дисертації і висновків (с.255), що не дає відповіді методичні чи методологічні питання розв'язує автор дослідження.

5. Автором не розкрито з позиції педагогічних принципів, зокрема наступності, пропедевтичну підготовку формування самоосвітньої компетентності учнів основної школи та шляхи і способи реалізації набутої компетентності в старшій школі. Автор зосередив увагу лише на осівній школі, що з позиції наступності і безперервності навчання є недостатнім.

6. Важливим у дослідженні було б виявлення наявності та шляхи формування самоосвітньої компетентності в дослідженнях зарубіжних вчених.

7. У третьому розділі автор аналітично і графічно демонструє зміну окремих компонент самоосвітньої компетентності учнів, однак не дає узагальнюючої відповіді щодо ефективності запропонованої методичної системи, що заявлено у завданнях (с.28).

Зазначені недоліки та побажання до науково-педагогічного дослідження мають тактичний характер і не впливають на стратегічний задум автора, не знижуючи при цьому теоретичної та практичної значущості дисертації. Рукопис є завершеним та самостійним науково-педагогічним дослідженням, яке виконане на високому науковому рівні, і свідчить про наукову й професійну зрілість автора.

Матеріали дисертаційної роботи В.Я.Гайди належним чином оприлюднені на міжнародних та всеукраїнських конференціях. Основні результати дослідження опубліковані у 38 публікаціях, з яких 25 одноосібні (9 статей

надруковані у фахових наукових виданнях України), 3 статті - у наукових виданнях держав, що входять до Європейського Союзу; 16 статей та доповідей за результатами участі у конференціях різного рівня. Підготовлено і апробовано 9 навчальних посібників, з яких 6 із грифом МОН України, 1 авторське свідоцтво.

Це підтверджує наукову зрілість дисертанта, його здатність системно й цілісно досліджувати, інтегрувати проблемні питання теорії та методики навчання фізики, узагальнювати результати дослідження та здійснювати самостійні висновки.

Загальні висновки

Детальний аналіз змісту дисертації та публікацій здобувача дає всі підстави вважати дослідження В.Я. Гайди «Методична система формування самоосвітньої компетентності з фізики учнів основної школи в освітньому середовищі сталого розвитку» самостійним, завершеним науковим дослідженням, яке містить нові науково обгрунтовані теоретичні і практичні результати. Анотація ідентична основним положенням дисертації та відображає її зміст, наукові й практичні результати дослідження.

Дисертаційна робота В.Я. Гайди «**Методична система формування самоосвітньої компетентності з фізики учнів основної школи в освітньому середовищі сталого розвитку**» відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України №40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження Вимог щодо оформлення дисертації» (Зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 03 лютого 2017 року за №155/30023) та пп. 9-18 «Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії» (затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 року №167), а її автор Гайда Василь Ярославович заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 014 Середня освіта (фізика).

Офіційний опонент:

докторка педагогічних наук,

професорка, завідувачка кафедри науково-природничих

та математичних дисциплін

Комунального закладу вищої освіти

«Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»

Н.А. Мисліцька

Підпис засвідчую:

В.о. директора КЗВО «ВГПК»

К.Ф. Войцехівський